

Jogi szavak a köznyelvben

1. Nyelvrétegekből való átvétel

A köznyelv állománygyarapítása többek között szavaknak különböző nyelvrétegekből való átvételével történik. Az átadó nyelvváltozat lehet a népnyelv, valamely nyelvjárás, szaknyelv stb. Például a páholy szó nyelvjárási eredetű. A ‘szénatartó ereszték, csűr, pajta, magtár’ jelentésű páholy szóval eleinte fülkére utaltak, 1830-tól színházi fogalom (‘nézőtéren válaszfalal elkerített hely’) jelölésére kezdték használni. A tizenkilencedik század második felében a szabadkőművesek legkisebb szervezeti egysége is a páholy nevet kapta.¹

A tájszó köznyelvi, illetőleg irodalmi használatát vagy a logikai szükségszerűség, vagy leggyakrabban a sajátos stílusérték teszi indokolttá. Papp István szerint a nyelvjárási szó sajátos stílusigénye az élet valószerű ábrázolásának a követelménye, az úgynevezett jellemzetesség. A tájszó az otthonias, bizalmas légkört, az élet meghitt melegségét, derűjét idézi. A köznyelvbe került tájszavaknak egy része meggyökeresedik, közkeletűvé válik, ezzel elveszti sajátos színét, különleges stílusértékét.²

2. A jogi nyelv

A jogi nyelv olyan nyelvi regiszter, amelyet a jogász szakma alakított ki és használ. Elsődlegesen az a szerepe, hogy közvetítse az állam által alkotott kötelező magatartási formákat. Hatóköre túlmutat a jogi szakmai közösségen, a társadalom széles rétegei használják, ezért behatol a köznyelvbe. A jogi norma nem létezik nyelv nélkül. A jogi fogalom számára a nyelv ad létfeltétel, a jogalkotás egyúttal nyelvalko-

* Dr. Molnár Csikós László, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

¹ ZAICZ G. szerk. (2006): *Etimológiai Szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest, Tinta Könyvkiadó

² PAPP I. (1963): A szóalkotás problémái, *Magyar Nyelvjárások IX.*, 6–7.

tás is. A jog azért konzervatív, mert lassabban fejlődik, mint a társadalom. A régi nyelvi eszközöket gyakran új tartalommal ruházza fel.³

A jog és a nyelv között szükségszerű a kapcsolat, viszonylag új keletű szoros egymásba fonódásuknak a felismerése és kutatása. A jog és nyelv interferenciájáról az e témában első ízben megjelent alapos magyar nyelvű tanulmány ír részletesen.⁴ Az itt kifejtett gondolatokkal összhangban és saját kutatásainak eredményeként, Vinnai Edina munkájának⁵ alapvető üzenete, hogy a jog érvényesülése nagyban függ a megfelelő nyelvhasználatától. A jognak a nyelvhez kötött működtetése, határozat vagy ítélet formájában megjelenő eredménye közvetlenül kihat az emberek életére, így érteniük kell azt, hogy mi zajlik körülöttük a jognak intézményesült beszédhelyzeteiben. A jogi környezetben folyó diskurzusok számos nyelvhasználati problémát vetnek fel. Ortutay szerint a jogot képviselő saját nyelvhasználata alá rendeli a szituációba kívülről becsöppent laikus nyelvhasználatát.⁶

A terminológiai pontosság és a közlésmód igényessége szerint különféle jogi nyelvváltozatok alakultak ki: a jogtudomány és a jogi oktatás; jogszabályok, fontos okiratok és a felsőbbírószági jogalkalmazás nyelve; a kisebb igényű jogalkalmazás, mindennapos igazgatási és rendészeti gyakorlat; a jogi műhelynyelv (szakmai zsargon); a tömegtájékoztatás nem szakmai fórumai (a köznyelv és a jogi szaknyelv határán).⁷

A jog funkciójának megfelelően a társadalmi kommunikáció számos területén használatos a jogi szaknyelv, azonban a tételes jog által determinált, jogi tartalmat közvetítő terminológia használata a gyakorlatban nem mindig egységes. Ez azzal magyarázható, hogy a jogi szaknyelv a többi szaknyelvnél szélesebb körben szolgál a kommunikáció eszközüül, vagyis a jogi szaknyelvet szakember és laikus egyaránt használja. Ezért a jogi szaknyelv struktúrájában találunk olyan területet, amelyre a tételes jog és a jogtudomány nyelvével összevetve kevésbé szigorú követelmények jellemzőek. Ez a terület a jogalkalmazás nyelv-

³ ORTUTAY K. (2006): Pragmatika és jogi nyelvhasználat, THL2 1-2. sz.. 36.

⁴ SZABÓ M. (2000): Szó szerint... A jog és a nyelv interferenciájáról. In: Szabó M. – Varga Cs. (szerk.): Jog és nyelv. Budapest: Books in Print Bt., 1–55.

⁵ VINNAI E. (2017): *Jog és nyelv határán. A jogi nyelvhasználat nemzetközi és hazai kutatása* Budapest, Gondolat Kiadó

⁶ ORTUTAY K. (2006): Pragmatika és jogi nyelvhasználat, THL2 1-2. sz., 39.

⁷ Jogi szaknyelv https://hu.wikipedia.org/wiki/Jogi_szaknyelv (hozzáférés: 2022. április 17.)

használata, ahol a jogi professzionisták és a laikusok közötti kommunikáció sikeressége érdekében szükségessé válik, hogy rugalmasabban kezeljék az egyébként rendkívül precíz jogi terminológiát. A rugalmasság ezen a területen sem jelentheti a szakszerűség elvének csorbulását vagy megsértését.⁸

3. Jogi szavak átvétele

Arra való tekintettel, hogy a jogi nyelvet nemcsak jogászok használják, lehetőség nyílik arra, hogy köznyelvi beszélők révén jogi szavak a köznyelvbe kerüljenek. A köznyelvbe kerülve a jogi szavak rendszerint sajátos jelentést kapnak, olyant is, amely nincsen közvetlen kapcsolatban a jogi értelmükkel. Több példa van arra, hogy a jogi nyelvből vesz át szót a köznyelv: apellál, citál, datál, delikvens, fellebbez, konvenció, laikus, lehetetlenülés, paragrafus, pecsétes, perpatvar, prolongál, számkivet, szembesít, taksa stb.⁹

Az **apellál** régen a fellebbez rokon értelmű szava volt a jogi nyelvben. Ma a választékos köznyelvi beszédben ‘hivatkozik valakire, valamire’, illetve ‘kéréssel vagy panasszal, tiltakozással fordul valakihez, valamihez’ jelentést fejez ki. Pl. *Inkább azokra a személyes befogadói érzésekre apellált, amelyeket a téma bármely nézőben felvethetett.* (ha elhal az ének... - Criticai Lapok). Latin eredetű szócsalád. Az appellare jelentése ‘megszólít; felszólít; (törvényszéki műszóként: hatósági személytől) segítséget kér; (a császárkorban) fellebbez; stb.’; ennek az igének a származéka a hazai latin appellata, apellata ‘fellebbezés’. Az appellare feltehetően folyamatosan él a román nyelvekben, de számos más európai nyelv szókészletébe is bekerült.

A **citál** jelentése ‘idéz’, a latin citare ‘mozgásba hoz; megidéz; hivatkozik’ igére vezethető vissza, ez pedig a latin ciere ‘mozgat, mozdit’ származéka. A citátum a latin citatum ‘idézet’ átvétele, nyelvünk-

⁸ DOBOS Cs. (2006-2007.): A szinonimitás előfordulásának lehetősége a jogi nyelvhasználatban, *Publicationes Universitatis Miskolcensis*, Sectio Philosophica Tomus XI. - Fasciculus 1., Miskolc 30.

⁹A tanulmányozott szavak használatára és eredetére vonatkozó megállapításaim két magyar etimológiai szótár adatain alapulnak: ZAICZ G. szerk. (2006.): *Etimológiai Szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest, Tinta Könyvkiadó; BENKŐ L. főszerkesztő (1967–1976.): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. I–III., Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

ben elavulóban van. Pl. *Akkor nem, ha egy bizonyos nő a bíróság elé citál, vagy szóbeszédet terjeszt Európa kancelláriáin.* (Glosbe)

A **datál** ‘keltez’ latin jövevényszó, középkori latin *datare* ‘datál’ származéka. A *dare* ‘ad’ igéből jött létre a *datum* főnévvel együtt. Feltehetően német közvetítéssel került a magyarba. Pl. *A versenyhatósági eljárás lezárását követően, amit a vezérigazgató nagyjából jövő év második felére datál, egy olyan integrált, egy ernyő alatt négyféle szolgáltatástípusra képes országos operátor jöhet létre, amely a legnagyobb kihívója lehet a hazai piacvezető szolgáltatónak.* (Bitport) A dátum latin eredetű: a lat. *dare* ‘ad stb.’ ige *datum* (est) ‘adatott’ igenevének főnevesüléssel való átvétele. A *datum* (est) a középkori latin írásbeliségben az iratok keltező formulájának kezdőszava volt; vö. *Datum est hoc diploma* vagy *hoc privilegium* ‘adatott ez az oklevél’. Magyar emlékekben is eleinte tisztán latin a keltezés; a *datum* főnevesülése s időpontjelölő szóvá válása a későbbi felemás keltezések alapján történhetett.

A **delikvens** jelentése ‘tettes; szóban forgó személy’. A hazai latin *delinquens* ‘delikvens’ főnévnek, illetve a latin *delinquere* ‘hibát ejt, vétkezik’ igének a származéka. A magyar hangalak a mássalhangzótorlódás megszüntetésével, a szó belseji *n* kiesésével jött létre. A szóvéget *s*-sel ejtik, mint az *evidens* szóban. Korábban jogi műszó volt, ma a bizalmas társalgási nyelv eleme, inkább csak olyan személyt jelöl, akire valamilyen kellemetlen, kínos dolog, esemény vár. *Ő a harmadik delikvens, aki így tesz minden reggel!!!* (Facebook) Olykor dologra vonatkoztatják: *A szaloncukrok sorában a következő delikvens, amit házilag készítettem: a zselés.* (Pinterest)

A **fellebbez** ige ‘bíróság, hatóság döntése ellen felsőbb szervhez folyamodik’ jelentésben használatos a jogi nyelvben. A köznyelv választékos kifejezőeszközként ‘valaminek az orvoslását kérve fordul valakihez vagy valamihez’ értelemben él vele. Pl. *Tahitire fellebbez igazságért, és a világ elé tárja az általa már leleplezett botrányos visszaéléseket, amelyeknek most áldozata lett.* (Henri Perruchot: Gauguin élete) A *fellebbez* ige összefüggésben van a *feljebb* szóalakkal. Eredetileg ‘kevélykedik, fennhéjázik’ jelentést hordozott, de ‘magasabbra tör’, illetve ‘rangsorban feljebb emel’ értelemben is használták. Faludi Ferenc, Pázmány Péter írásaiban ‘felsőbb polcra, hivatalra, méltóságra vágyik, törekszik’ a jelentése. A tizenkilencedik század negyvenes éveiben kezdte felvenni a ‘felsőbb igazságszolgáltatási szervhez fordul’ értelmet. Efféle, a közép fok jelével ellátott szóalakból képzett ige még a hosszabbodik, a hosszabbít, a meghosszabbít, a nagyobbodik, a megna-

gyobbodik, a nagyobbít, a megnagyobbít, a kisebbít, a kisebbedik, a kevesbedik, a megkevesbedik, a kevesbít, a jobbít, a rosszabbodik, az öregbít stb.

A **konvenció** jelentése ‘közsokás’, a latin conventio ‘összejövetel; megegyezés’ származéka. A latin szó a venire ‘jön’ ige származéka. A szócsaládhoz tartozik még a konvencionális ‘megszokott, közkeletű’ melléknév, ez a latin conventionalis ‘szerződéses’ átvétele. A konveniál ‘megfelel, alkalmas valaki számára’ ige a latin convenire ‘(össz-)találkozik, megegyezik’ igére vezethető vissza. A konvenció szó a választékos társalgási nyelvben társadalmi szokásra, udvariassági szabályra; a közösségi együttélésben, érintkezésben meglévő formára utal: *Magyarországon konvenció például, hogy az ismerősök, barátok nem szólnak bele abba, hogy hogyan neveld a gyerekedet.* (Lexiq)

A **laikus** jelentése ‘nem szakképzett, hozzá nem értő’: *Az egyszerű, laikus olvasó szemével vagyok csak képes látni a sorait, a mondanóját.* (MEK OSZK) Latin jövevényszó, a laicus ‘a néphez tartozó, közönséges’, egyházi latin ‘nem egyházi, tanulatlan személy’ főnév származéka. A latinba a görögből került, majd az egyházi latin révén terjedt el, ebben melléknévként is élt ‘tanulatlan, világi’ jelentésben. Nyelvünkben a ‘nem egyházi’ jelentésből fejlődött a szó ‘tanulatlan’ jelentése, mely azzal hozható összefüggésbe, hogy a képzettséget, a tanultságot sokáig kizárólag a papsággal azonosították. A szó a mai köznyelvben ‘nem szakképzett’, a jogi szaknyelvben ‘nem hivatásos’, a katolikusok vallási szóhasználatában ‘világi, nem papi’ jelentésben él.

A **lehetetlenülés** jogi kötelezettség teljesítésének lehetetlenné válása. A köznyelvben igekötős *ellehetetlenülés* származéka azt fejezi ki, hogy valaki nem képes betölteni azt a szerepet, amelyre alkalmas lenne. Valakinek vagy valamely közösségnek lehetetlen helyzetbe, állapotba jutása, bizonyos feladatok, kötelességek teljesítésére alkalmatlanná válása.

Egy alkalommal a vajdasági fiatal értelmiség "ellehetetlenüléséről" olvashattunk a Családi Kör hetilapban. A cikkíró is érezte, hogy szokatlan ez a szó, ezért magyarázatot fűzött hozzá: a fiatal értelmiség nem hallat magáról túl sokat, ezért létezése megkérdőjelezhető. A köznyelv nem él a lehetetlen melléknévből képzett igével, viszont ismeri a lehetetlenülés fogalmát: ez jogi kötelezettség teljesítésének lehetetlenné válása. Az említett cikkben nem kötelezettség teljesítéséről van szó, hanem szerep betöltéséről: a szerző szerint a fiatal értelmiség nem képes betölteni azt a szerepet, amelyre alkalmas lenne. Ezt ellehetetlenülésnek

is mondhatjuk. Ez talán jobban is hangzik, mint a tartalmilag megfelelőbb, de még szokatlanabb képtelenülés vagy tehetetlenülés. A nyelv viszonylag ritkán él azzal a lehetőséggel, hogy fosztóképzős melléknévet igésítsen. Jellegzetes típusuk az efféle igéknek az, amelybe az alapszó viselkedésmódra utal: csintalankodik, helytelenkedik, alkalmatlan-kodik, idétlenkedik, ügyetlenkedik, szemtelenkedik, és így tovább. Ezekből aztán főnevet is lehet alkotni: csintalankodás, helytelenkedés, alkalmatlanokodás, idétlenkedés, ügyetlenkedés, szemtelenkedés.

A **paragrafus** törvénycikk megnevezése a jogi nyelvben. A választékos köznyelvi beszéd ‘szakasz, cikkely’ értelemben él vele, olykor pedig paragrafusjelre vonatkozik. Pl. *Mikor egy paragrafust kívánunk elhelyezni egy oldalon, ajánlatos ezt a sablont használni.* (Paragrafus formátum - Hu JW United) Néha ‘jogcím’ értelemben is előfordul: *Majd csak találunk rá paragrafust, hogy itt foghassuk.* (A magyar nyelv értelmező szótára – Arcanum)

A **pecsétés** jelentése ‘foltos’: *Ha kisgyereked van, tudod, hogy nem telik el úgy egyetlen nap sem, hogy ne legyen pecsétés az abrosz, vagy valamilyen ruhadarab.* (Tudás Fája) Alapszava a pecsét szláv jövevényszó. A megfelelő szláv szavak valószínűleg ugyanarra a ‘süt’ jelentésű szláv *pek- igére vezethetők vissza, melyből pecsenye szavunk is ered. A közvetlen előzményük feltehetőleg egy ‘eszköz, mellyel valamilyen jelet lehet sütni valamire’ jelentésű származék lehetett. A magyarba a jogi szakszókincs szavaként került, így átadó nyelvként elsősorban valamelyik déli szláv nyelv jöhet szóba.

A **perpatvar** régi összetett szó. Előtagja a per ‘jogi eljárás’ főnév, utótagja pedig a ‘perpatvar, veszekedés’ jelentésű elavult patvar főnév. A két rokon jelentésű szó együttes használatával alakult ki a mellérendelő összetétel, miként búbanat, szóbeszéd szavainkban is. Pl. *Családi perpatvar tetézte a szigonyos bűvárórhorgász elfogását.* (Pecaverzum) Az összetétel különféle szószervezetekben jött létre, vö. pert, patvart indít. Azt, hogy az összetétellel fejlődés hosszú folyamat volt, mutatja, hogy mindkét tagját külön ragozták.

A **prolongál** eredeti, jogi jelentése: ‘okirat érvényét, a benne megszabott határidőt meghosszabbítja’. A sajtónyelvben műsoros előadások, filmek sorozatának, kiállításoknak a meghosszabbítására vonatkoztatják. Pl. *A békéscsabai Munkácsy Múzeumban a nagy érdeklődésre való tekintettel október 26-ig prolongálták Várkonyi János festőművész tárlatát.* (Békés Megyei Népújság) A kereskedelmi szóhasználatban már kiveszőben van ‘a fizetés határidejét meghosszabbítja’ jelentése.

A **számkivet** többszörösen összetett szó. Tagjai a ‘közösség, emberek csoportja’ jelentésben használt szám főnév, a hozzá lativusragos névutóként kapcsolódó, ‘valamin kívülre, valamiből ki’ jelentésű régi kivé határozószó, valamint a vet ‘lök, dob, taszít stb.’ ige. Jelentése ‘számon kívül vet’. Eredetileg csak a szám és a ki(vé) forrott szorosabban össze. A ki határozószó ugyanis csak a szám főnévvel kapcsolatban adathozható névutóként; ez magyarázhatja elszigetelődését, a főnévhez való tapadását, illetőleg a számkivetnek határozószóvá válását. Ennek a vet igével való összeforrása a ki névutó voltának elhomályosulása, illetőleg igekötőként való felfogása következtében mehetett végbe. A számkivet a középkorban jogi műszóként élt, napjainkra elavult, helyette a száműz használatos. Melléknévi igenévi **számkivetett** származéka a választékos nyelvhasználatban ma is él: *Aki a suliban lúzer volt, az valószínű a munkahelyen is lúzer és számkivetett lesz?* (Gyakori kérdések)

A **szembesít** elsősorban jogi fogalom jelölője. Arra az eljárásra vonatkozik, amikor a hivatalos vizsgálat, per során a vizsgálat vezetője a felek és a tanúk vallomását egymás előtt megismételteti. A köznyelv inkább valamit valamivel szembesít (rendszerint állítást vagy tételt a valósággal), hogy igazságát ellenőrizze. Pl. *Az EU irányelve új kihívásokkal szembesíti a bankokat.* (Magyar Biztosítók Szövetsége, Biztosítási Szemle) A tizenkilencedik században még helytelenítették az olyan szóalkotásmódot, mint amellyel a szembesít létrejött (határozóragos főnévből melléknév, majd pedig ige). Ma már elfogadjuk a hozzá hasonló *kézbesít* szóval együtt. Mindenesetre a szembeállít inkább köznyelvi, mint a szembesít.

A **taksa** jelentése ‘megszabott díj’ A középkori latin taxa ‘meghatározott érték, ár, pénzmennyiség’, és a hazai latin ‘adó, díj, illeték, bér’ származéka. A taksál igére hatással volt a latin taxare ‘(erőteljesen) megtapogat, (tapintással) értékel’ A latin szavak a latin tangere ‘(meg)érint’ származékai. Ma a taksa ‘megszabott díj’ és a taksál ‘valamire értékel, becsül’ értelemben elsősorban a bizalmas társalgási nyelvben használatos, a szavak ‘fejadó’, illetőleg ‘megadóztat’ jelentése napjainkra elavult. Néha az ér ige helyett szerepel a bizalmas köznyelvi **taksál**: *Tízezer eurót taksál egy romániai fejjadászat.* (Transindex)

4. A köznyelvből való átvétel

A jogi nyelv is vesz át szavakat a köznyelvből (pl. birtok, tulajdon, vagyon). Egyes, a köznyelvben is használt szavak, mint a kisebb, a

nagyobb, a jelentős stb. a jogi nyelv határozatlanságát növelik, és némi zavart okozhatnak a megértésben. Például: kisebb területen, nagyobb értékű, jelentős összeget stb. A törvényalkotás során általában még ezeket a szavakat is definiálják.¹⁰

A sajátos jogi szakszókincsbe tartozó köznyelvi szavak megfelelő jogi tartalommal vannak feltöltve. : pl. **birtok** ‘olyan vagyontárgy, amely valóságosan hatalmában van valakinek’, **megörököl** ‘öröklés útján valaminek a birtokába jut’, **semmis** ‘alaki hiba vagy a jog szabályainak megsértése miatt érvénytelen’, **tulajdon** ‘az az anyagi vagy szellemi érték, amellyel valamely személy vagy közösség mint magáéval szabadon rendelkezik, amely kizárólag az övé’, **vagyon** ‘természetes vagy jogi személy tulajdonában levő, pénzértékben kifejezhető anyagi javak és a velük kapcsolatos jogok összessége’ stb.¹¹

Felhasznált irodalom:

- BÁRCZI G. – ORSZÁGH L. szerk. (1959–1962.): *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára*, I–VII., Budapest, Akadémiai Kiadó
- DOBOS CS. (2006-2007.): A szinonimitás előfordulásának lehetősége a jogi nyelvhasználatban, *Publicationes Universitatis Miskolcensis*, Sectio Philosophica Tomus XI. - Fasciculus 1., Miskolc 30.
- ORTUTAY K. (2006): Pragmatika és jogi nyelvhasználat, *THL2* 1-2. sz.. 36.
- PAPP I. (1963): A szóalkotás problémái, *Magyar Nyelvjárások IX.*, 6–7.
- SZABÓ M. (2000): Szó szerint... A jog és a nyelv interferenciájáról. In: Szabó M. – Varga Cs. (szerk.): *Jog és nyelv*. Budapest: Books in Print Bt., 1–55.
- VINNAI E. (2017): *Jog és nyelv határán. A jogi nyelvhasználat nemzetközi és hazai kutatása* Budapest, Gondolat Kiadó
- ZAICZ G. szerk. (2006): *Etimológiai Szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest, Tinta Könyvkiadó

Forrásutalások:

A magyar nyelv értelmező szótára – Arcanum <https://www.arcanum.com> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

¹⁰ Jogi szaknyelv https://hu.wikipedia.org/wiki/Jogi_szaknyelv (hozzáférés: 2022. április 17.)

¹¹ BÁRCZI G. – ORSZÁGH L. szerk. (1959–1962.): *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára*, I–VII., Budapest, Akadémiai Kiadó

Békés Megyei Népújság <https://library.hungaricana.hu> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Bitport <https://bitport.hu/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Facebook <https://ms-my.facebook.com/doreenka/photos/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Glosbe <https://hu.glosbe.com/hu/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Gyakori kérdések <https://www.gyakorikerdesek.hu/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

ha elhal az ének... - Criticai Lapok <https://www.criticailapok.hu> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Henri Perruchot: Gauguin élete, Regényes életek - Google Könyvek 2012 <https://books.google.rs> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Lexiq <https://lexiq.hu/konvencio> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

MEK OSZK <https://www.mek.oszk.hu/04700/04794/html> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Magyar Biztosítók Szövetsége, Biztosítási Szemle <https://mabisz.hu/szemle/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Paragrafus formátum - Hu JW United <https://hu.jwunited.org> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Pecaverzum <https://pecaverzum.hu/aktualis/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Pinterest <https://www.pinterest.com.mx/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Transindex <https://eletmod.transindex.ro/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.

Tudás Fája <https://www.tudasfaja.com/> – a letöltés időpontja: 2022. június 9.